

A történelmi oktatás.

Nem tanügyi reformeszmék felszínre vetése a tervünk. Nem új tanterv kibocsájtását sürgetjük, hanem csupán azt, hogy az iskolában, a mai keretekben miként hódíthatjuk meg a fiatalságot az élet helyes ismeretén alapuló nemesebb, emberibb, felvilágosodottabb, türelmesebb fölfogásnak. Erőink elégtelenségével számolva másra nem is gondolhatunk, mégis, amikor az egyes tanítási tárgyak dolgát, anyagát, a ma divatozó tanítási eljárásokat vizsgálat tárgyává tesszük s ezekkel szemben a mi álláspontunkat körvonalazzuk, lehetetlen meg nem állapítanunk, hogy a közoktatásunk egész szervezete telve van hibákkal, fogyatékoságokkal. Az egész szervezetnek mélyreható megváltoztatására volna szükség, hogy az iskola az életet szolgálja, az ifjúság nevelését az új idők szellemében biztosíthassa. Ma már nem elégedhetünk meg azzal, hogy „ . . . a középiskola a múlt kincses örökségét adja át a jelennek s az új nemzedéket a réginek vállára emeli . . .“, a jelen küzdelmeire való minél alaposabb előkészítést, igazi, értékes s egyúttal a gyakorlati életben is fölhasználható tudással való fölvételezését tartjuk szükségesnek. Ezt bizony csak a tantervnek alapos revidiálásával érhetnők el.

Az iskolai nevelés elé az új idők új célokat tűznek ki s ezek közül a legfontosabbnak a praktikus cselekedetre szoktatást, a helyes irányú állampolgári nevelés megadását tartjuk. Az élet zörget az iskola ajtáin s kér bebocsájtatást, követeli a maga jussát. A munkára nevelés elve hódít nagy erővel s ha a

középiskolába nem is fog bevonulni egyhamar az a szellem, mely ezt az irányt viszi a maga diadalmas útján, hatását éreztetni fogja tanulmányi rendjén, nevelői munkáján.

A történelem még a megreformált munka szellemétől áthatott középiskolában is előkelő helyet foglal el, mert nagy nevelő erőt tulajdonítunk neki. Helyes beosztással, művelődési elemek megfelelő feldolgozásával az állami s kulturális élet fejlődésének menetét tárja az ifjú elé. Megtanulja, hogy mindenhez, amit értékesnek, hasznosnak, szükségesnek tartunk, lassú fejlődés, évszázadok, évezredek kitarató munkája révén jutott az emberiség. A mult küzdelmeinek, osztályharcainak, hatalmas szellemi áramlatok viharainak sokszor fölemelő, sokszor lesújtó tanulságai az előtte lefolyó életet teheti világosabbá. Nem ok nélkül mondották e stúdiumot az élet mesterének. Comménius az élet szemefényének tartja; nevelő hatását vele együtt minden nagy paedagogus meggyőző erővel hirdeti. A helyes irányú történeti oktatás készíti elő az ifjút az állampolgári kötelességek megfelelő értelmezésére, az állam különböző szerveinek, intézményeinek megismertetésére. A társadalom szerkezete, az egyes néposztályok egymáshoz s államhoz való viszonya, a közigazgatás, törvényhozás, kormányformák a történelem világánál, az élő valóságban megismerve válnak előttük világosakká. Itt látja a zsarnoki önkényt, az alkotmányos kormányrendszert, a szolgálalkü meghunyászkodást, lázongó elégedetlenkedést, a köznek boldogulását előmozdító államférfiakat, haszonleső, a közre veszedelmes parazitákat, a rendi alkotmány igazságtalanságait, a kiváltságos társadalmi osztályokat, a jogtalanok felszabadulásra vonatkozó kísérleteit. A demokratikus kormányzat áldásairól itt hall legelőször. A kultúra nagy szerepét, a nemzetek életére gyakorolt hatását itt ismeri meg. Az elnyomás, a vallási s nemzeti türel-

metlenség itt hatnak fölvilágosítólag a legjobban. A fiatal lelkekbe e tanítások folyamán oltjuk be legsikeresebben a szabadság s az emberi jogokért való lelkesülést, ápolhatjuk a nemzeti öntudatot s az egyetemes emberiséggel való szolidaritás kifejlődését, megerősödését. Csak legyen az oktató tisztában a feladattal, álljon hivatásának magaslatán, érezze nagy kötelességét, melyet a fiatalságnak nemcsak tanítása, hanem a tervszerű, céltudatos nevelés ró reá. Mindezeknek vázlatos felsorolása mindenkit meggyőz, hogy a helyesen irányított történelmi oktatás a haladás ügyének megbecsülhetetlen szolgálatot tehet, a tanuló jellemének, gondolkodásmódjának, világnézetének kialakulására rendkívül nagy hatással van s annyi értékes ismeretet adhat, hogy az iskolai stúdiumok között méltán helyet foglalhat s a legnagyobb figyelmet, szeretetet érdemel minden faktor részéről. Természetes, hogy amikor a modernebb szellemű történelmi oktatásról beszélünk, akkor nem pusztán politikai vonatkozásokra gondolunk, nem a hadi események leírására, hanem egyéb tudományszakok fontos eredményeinek megismertetésére. Nemzeti élet egész körének, minden lényeges tartalmának fejlődés menetét az ifjúság elé állítjuk, majd hozzá kapcsoljuk az egyetemes emberi művelődés óriási területéről a gazdasági élet, természet-, társadalom-tudomány, művészet irodalom, technika, a szellemi haladás egyéb ágazatai nevezetes produktumainak, vívmányainak áttekintését, megismertetését. Így megbővítve, művelődési elemeknek a mainál sokkal alaposabban földolgozásával, jelentőségében, fontosságában sokat nyer a történelem, mert a tanuló reális tudáskörét bővíti. Mivel ezen a téren van a legtöbb hiány, a laikusok részéről is a történelmi oktatás ellen kifogás, panasz, leginkább emeltetett. De nemcsak a laikusok hallatták panaszait, az oktatás mai módjával a tanárság minden csoportjában is erős az elégedetlenség.

A történettudomány nagy lendületű fejlődésével új szempontok, új irányelvek vetődtek felszínre, melyek a régi rendszerű oktatást erősen helytelenítik. A régibb történet-kutatás főként a politikai természetű dolgokra vonatkozott, a háborús események részletes, minden oldalú megvilágítására törekedett. A csaták zaja, véres borzalmai, embertelen vadságai, kegyetlenségei, a túlságbanmő idealizálással megrajzolt hősök cselekedetei, az egymást föl váltó uralkodók hosszú sorozata, a száraz, unalmas értéktelen adatoknak, emlékezetet terhelő, semmiféle formális képzést nem nyújtó számok, nevek, események, adatok rendszeretlen tömege: ezek alkották a történelmi oktatás anyagát. Helytelen a kiindulási pont is, mert az oktatás kezdő fokán nem reális történetet nyújt. Mondák, legendák vezetnek be az ifjút a tények, valódi események tárházába. Kezdő fokon ez annál helytelenebb, mert a mese s valóság összefolynak, a tanuló később nehezen tud különbséget tenni a kettő között, a költött eseményeket valóság erejével ruház fel; a mi akadályozza a helyes és szükséges történelmi érzék kifejlődését, mert ez csak az igazság forrásaiból táplálkozhatik. A mithikus elemek kidomborítása az igazság rovására történik s így azt csak elhomályosíthatja. Az oktatással szemben támasztható sok követelmény legelseje, hogy a história a tudomány világánál nagy gondossággal megrostált igaz, való események tárháza legyen s e tények, események, igazságok minden elfogultságtól, idealizálástól menten álljanak a növendékek előtt s ezek közül is csak a lényegesek, az utódok, a nagy tömegek életére kihatók kerüljenek előtérbe. A mai anyag nagyon is rászorul a selejtezésre, az adatok bő tömegét feltétlenül apasztanunk kell, hogy újabb, szükségesebb ismeret-részeket iktathassunk helyébe, olyanokat, melyekről ma hallgat az iskolai történelem. Különösen az alsó fokon volna szükséges lényeges változtatás, hogy a tanulmányai-

kat tovább nem folytatók nyerjenek teljes, lényeges s tanulságos dolgokra szorítózkodó világtörténelmi áttekintést. Ma még a polgári iskolában is, e tisztán gyakorlati irányú intézetben is az uralkodók s a kiváltságos osztályok előkelőségeinek cselekedeteit, harcait tanítja a mai iskolai történelem, de hogy mit csináltak a népek, az eszmék, hogyan éltek az emberek, mik voltak vágyaik, törekvéseik, életmódjaik, anyagi és szellemi művelődésbeli állapotaik, arról vagy egyáltalában nem vesz tudomást, vagy futólagosan siklik rajtuk tova. Amint Rousseau mondja: „Csak a forradalmak, katasztrófák által érdekes a történelem. Amig egy nép, egy békés kormányzat nyugalomban gyarapszik és virágzik, nem mond róla semmit, csak akkor kezd róla beszélni, mikor nem bír magával, s beleavatkozik szomszédja ügyeibe . . . Nagyon pontosan ismerjük azoknak a népeknek történetét, melyek tönkre teszik magukat, a gyarapodó népeké hiányzik. A jó alig alkot korszakot.“ Mi szükség van az egyes népek hadviselésének pontos leírására s alapos megtanítására? Miféle okulást merit a mai munkálkodó, béke s nyugalom áldásai után vágyakozó nemzedék a rég letűnt népek véres cselekedetei ismertetéséből? Ha kiszínezzük, a véres árnyakat megelevenítettjük, fölmagasztaljuk a hódításra induló, vérben gázoló zsarnokokat, vezéreket, dicsőítjük az öldöklést, a hadviselést: azzal még elérhetünk valamit. Kiöljük a nemesebb, emberségesebb érzést a fiatal szívekből, megtöltjük vadsággal, kegyetlenséggel. De azt kultúr ember nem akarhatja. A XX. század legfőbb princípiumává a munkát tette. A munka lehetősége, érvényesülésének alapja a béke. Nekünk ezt kell beleoltanunk neveltjeinkbe. Megvetést, utálatot az öldöklés, a hódító célzattal megindított hadviselés s annak minden kegyetlensége, embertelensége ellen. Nevelő munkánknak tengelye, gerince legyen a humanizmus, a béke szeretetének szívükbe plántálása.

Ne a hadvezérekben lássák ideáljaikat, akiket a megcsonkított holttestek hekatombái kísérnek diadalútjainkon, hanem a békés munka nagyszerű hőseiben, a tudomány, művészet, technikai haladás úttörőiben. A munka a béke áldása, az emberiség haladásának ügyét szolgálja, a háború a művelődés minden produktumát pusztulással fenyegeti. Ezért kell tudatosan beléjük nevelni az iszonyodást a háború borzalmival szemben s egyúttal számúzzuk az oktatás köréből a hadviselések leírását, megtaníttatását. Ahol elkerülhetetlen, ott is a legfontosabb adatokra kell szorítkoznunk. Minden félreértés kikerülése végett meg kell jegyeznünk, hogy amikor a háborúknak hadat ízenünk, a nemzeti szabadságharcokról s az azokban résztvevőkről tisztelettel s kegyelettel emlékezünk meg. A történettanításnak eddig divatozó eljárása az ifjúság lelkébe a türelmetlenséget, sok esetben gyűlöletet kelt a más fajú, más nyelvű népek ellen. Ahol ily alacsony ösztönöket élesztgetnek a háborúkkal teli elbeszélésekkel, ott a más nyelvű népek elleni idegenkedés, ellenséges indulat természetes következménye. Az ifjú lelkében ez az érzés oly mély gyökeret ver, hogy később kiirtani, teljesen levetkőzni még akkor sem képes, ha önmaga küzd is ellene. Magasabb emberi szempontból a gyűlölködő szellemű tanítás megbocsájthatatlan bűn. Megfertőzi vele az ifjúságot. A nemzeti öntudat fejlesztésével nem jár együtt a más nyelvet beszélők iránti ellenszenv fölkeltése. Az oktatásban a megértés, a szeretet, az elnézés legyen az alaphang. Minden kínálkozó alkalmat föl kell használnunk, mely alkalmas az emberiséggel való szolidaritás érzését erősíteni. Könnyű megértetni, hogy a civilizáció áldásai az emberiség közkincsei s a nemzetközi barátságos érintkezés s különböző nemzetközi intézmények az emberiség békés haladását vannak hivatva szolgálni. Az természetes érzés, hogy a családunk tagjait jobban szeretjük, mint az idegeneket,

a magunkéinak boldogulása inkább szívünkön csügg, mint másokéi. A magunk nemzetéhez ragaszkodunk első sorban, annak gazdagodását, megerősödését kívánjuk a legmelegebben, de a saját nemzetünk szeretete mellett meg kell férnie a kultúremberben a minden nemzet iránti megbecsülésnek, az általános ember-szeretetnek. Az egyetemes, művelt emberiségnek is megvannak a közös örömei, sokszor, többször a közös gyászai. Az ily alkalmakat, még ha a napi aktualitás veti is felszínre, ne engedjük nyomtalanul eltűnni az ifjú előtt. Nem szabad a tanításban gyűlölködő hangot megtúrní az emberek nagy tömege iránt. A mi sajátos, szomorú viszonyaink között mily nagy szükség van arra, hogy az egymás mellett élők ne ellenséget, hanem testvért, embert lássanak egymásban, akiknek közös, nagy érdekeik is megkövetelik a béke, harmonikus együttműködést. A történelem tanára nagyon sokat tehet, ha a kívánt irányban tudatosan munkálkodik.

Küzdenünk kell a vallási türelmetlenség ellen is. Nemcsak ott vár ez a kötelesség az oktatóra, ahol a tanulók különböző felekezethez tartoznak, itt rendszerint kedvezőbbek az állapotok, de meg kell tennie kötelességét minden igaz nevelőnek, oly helyeken is, ahol egy felekezetbeli növendék sereg van gondjaira bízva. A magyar fajt általánosságban türelmesség jellemzi. Ahol az ellenkező fölfogás nyilvánul meg, ott rendszerint mesterséges izgatás, sötét alakok nyílt, vagy rejtett munkája rontja meg a vallásfelekezetek között szükséges békét. Preparáljuk az ifjú lelkeket úgy, hogy a konkolyhintés náluk terméketlen talajra találjon.

A történet oktatás terén sokszor nyílik alkalma a tanárnak e tekintetben véleményét nyilvánítani, növendékeire jó irányban nevelőleg hatni. A vallási küzdelmek, erőszakos térítések, a vallási szabadságért vívott elkeseredett harcok tárgyalásánál önként kínál-

kozik erre különös alkalom, ami mellett elhaladni az események pusztá leírásával szinte lehetetlenség. Különben mi szükség sem volna a tárgyalásukra. Hisz a múlt eseményeinek tanulása ép ezért fontos, hogy bizonyos tanulságokat mélyen belevésszen az ifjú lelkébe. A tanulságokat nem is szükséges a tanárnak levonni, végeztessük el ezt csak növendékeinkkel. Vezessük a tanítást úgy, hogy erre a tanulónak alkalma nyíljon. Beszélgessen a tanár velük. Kérdje meg véleményüket: Helyeslik-e azokat a véres, kegyetlen üldözéseket, melyeket nálunk is, másutt is, hitükhöz való ragaszkodás miatt kénytelenek voltak elszenvedni, helyeslik-e a hatalmasok azt az eljárását, hogy a polgárokat lelkiismereti szabadságuktól megrabolják? Kísérjük csak az ilyen diskurzust meg, majd meglátjuk milyen feleletet adnak. A fiatal lélek nem ismeri az oportunitást. Minden jó érzése lázadozik, ha elnyomást, igazságtalanságot, üldöztetést lát s ha nem csak néma hallgatója a tanítás nagy munkájának, hanem cselekvő részese, gondolatai belekapcsolódhatnak az előadóéba, az elkövetett, tárgyalt jogsérelmet úgy állítjuk eléje, mintha az vele is megtörtént volna, vagy megtörténhetnék, akkor lelke egész felháborodásával mond véleményt, s undorral fordul el a lelkiismereti szabadság minden megsértőjétől. És ez fontos. Maradandó hatást kell elérnünk. Az ilyen szellemenben nevelt ifjú a legtermészetesebbnek fogja tartani, hogy a vallás mindenkinek a legbelsőbb magánügye, melyhez a hatalomnak semmi köze. Folyó mánya lesz ennek az a gondolat megszilárdulása is, hogy ha tiszteletet követel a maga meggyőződésének, tiszteletben fogja tartani a másét is; türelmesség ver így tanyát lelkében s nem fogja helyeselni soha, hogy a vallás hatalmi tényezővé váljon.

A történelem oktatás folyamán ki kell elégíteni a demokrácia érdekét is. Az oktatás ne bánjon mostohán a nép, a dolgozó, verejtékező rétegek, jobbágy-

ság, polgárság sorsának, helyzetének megismertetésével. A mai oktatásnak egyik legfőbb hibája, hogy az uralkodók s az oligarchák cselekedeteit, küzdelmeit ismerteti leginkább, kevesebb figyelmet szentel az igazi nemzetföntartó elem életének bemutatására. Ahol a szociális nevelés szükségét belátták s annak az iskolában tért engedtek, ott könnyű dolog lesz megértetni, hogy azok az emberek a leghasznosabbak a társadalomban, akik dolgoznak, kezük munkájával, arcuk verejtékével munkálkodnak a köztvagyon gyarapításán, az ország jólétének emelésén. Ez a dolgos, hasznos, produktív munkát végző elem megérdemli a társadalom minden más rétegének legőszintébb megbecsülését. Ha az új nevelési irány általánossá lenne az iskolák minden fokán, a munka gyakorlati üzése tenné változatossá a tanítást, akkor erről prédikálni nem kellene. De nálunk az elméleti iskolában, beteges társadalmi felfogás közepette, hol többé-kevésbé lenézik a kézi munkájából élőt, ott a történelmi oktatásra vár az a feladat is, az ifjúság rokonszenvét keltse fel a nép széles rétegeinek küzdelmes múltja iránt, hogy a jelene is érdekelje. A jobbagyság kialakulása, szolgálai helyzete elnyomtatása, jogoktól megfosztottsága, a vállaira nehezedő súlyos közterhek, életmódja, küzdelmei, a szabadulásra vonatkozó törekvések megértő, részvételjes ismertetése alkalmas e néposztály iránt szeretetet ébreszteni a tanulóknak. Súlyos igazságtalanságot kellett elszenvedniök a póroknak, míg az emberi jogok diadalra jutása nem hozta el helyzetük alapos megváltozását. Megértetjük velük, hogy a jogegyenlőség, a demokratikus kormányzat tehet valamely államot valóban virágzóvá. Ezeknek tárgyalása során mennyi progresszív gondolat tisztázható, rögzíthető meg.

Azonban az iskolai élet egész berendezkedésének olyannak kell lenni, mely a nevelő hatásra alkalmas legyen. Az elméleti megbeszélés akkor lesz igazán

kívánatos hatású, ha a demonstrálhatókat a gyakorlatban érzik, látják. Az iskola az igazi demokráciának helye lesz, ha egy osztály növendékseregét teljes egyformaság, tökéletes egyenlőség alapján kezelik s ápolják közöttük, szegény és gazdag, gyenge és erős között a testvéri, bajtársi együttérzést. Semmi személyválogatás, semmi különös kedvezés. Egy kis köztársaság az ilyen csoport, melynek szabályai, törvényei kérlelhetetlen következetességgel éreztetik hatásukat mindenkivel. Az igazság érvényesül minden vonalon. Mindenki érdeme szerint boldogul. Az erősebb segíti a gyöngéket, gazdagabb a szegényebbet, amiben teheti. A közös munka, közös szórakozás még szorosabbá teszi közöttük a kapcsolatot s így érzi a tanuló, hogy reá, mint egy közösség tagjára jogok s köteleességek haramiának. Így készül a jövőre, az életre.

A középiskolai tanterv szerint a történelmi oktatás célja: „A történelmi fejlődés áttekintése egyetemes történelmi alapon s a magyar nemzet történetének beható ismerete, szoros kapcsolatban az egyetemes történelmi eseményekkel s hatásokkal.“ A fejlődést egyetemes történelmi alapon óhajtja kimutatni a tanterv, rendszeres oktatást mégis a nemzeti történelemmel kezdi s csak ennek letárgyalása után kívánja az egyetemes történelem tanítását. A külföldi kultúrnépek, németek, franciák, olaszok, belgák, svédek a világtörténelemmel indítják meg a történelmi oktatást s ennek keretében foglalkoznak az alsó fokon is a nemzeti történelemmel s felső fokon mind nagyobb alapossággal, de mindég az egyetemes történelemmel kapcsolatosan tárgyalják a hazai eseményeket. A tanterv nálunk is megköveteli a kapcsolatot, de a kezdő fokon ebből vajmi keveset látunk megvalósítva. Ma már szinte teljesen kialakultnak, elfogadottnak tekinthetjük azt a legkülönbözőbb oldalról vallott felfogást, hogy a tudományos értelemben csak egyféle történelem van s ez az egyetemes történelem. „A

jelenségeknek csak egy, megszakítatlan a folytonossága, mely kontinuumban beolvadtan él hazai történeti fejlődésünk is. E szempont nélkül a történelem annyi, mint a fizika nehézségi erő nélkül, mely a föld végtelenségbe szétszóródni készülő tömegének egyetlen összetartója.“ (Dékány István M. Figy. 1914. évf. 190.1.) Ha elismerjük ennek igazságát, nekünk is sürgetnünk kell a történelmi oktatás Európaszerte használt s bevált beosztását, a hazai történelmet az egyetemesbe beékelve, mint annak szerves tartozékát kellene tárgyalnunk, mert a nagy koreszmék hatása, az egyes államoknak hazánkhoz való viszonya, a művelődésünknek a nyugati kultúrával való kapcsolata jobban, tisztábban kimutatható s megérthető. Ez a kívánság nem jelentheti azt, hogy a hazai történelem tanítását kevésbé fontosnak, lényegtelennek tartjuk. Az elmondottak után ezt szükségtelen bizonyítani. A történelem erkölcsi hatásai között igen jelentős az, a mit a francia tanterv vár tőle, a nemzeti öntudat felébresztése. Az olyan kicsiny nemzet, mint a magyar, ellenséges indulatú, sovénabb népektől körülvéve nem mondhat le a helyesen értelmezett nemzeti öntudat fejlesztéséről, nemzeti egyéniségének fentartásáról, védelméről. Ha a nevelői munkánkban az eddig fejtegetett kívánalmaknak eleget tettünk, akkor a legszélsőbb felfogásúak sem találhatnak ebben semmi kivetni valót. A magyar história kiemelkedő eseményei, állami intézményeinek kifejlesztéséért vívott küzdelmek, az alkotmány- s vallásszabadságért s állami függetlenségért vívott harcok, Ausztria gyarmatosító törekvésével szemben tanúsított ellenállás lesznek a nemzeti öntudat ébresztői, nevelői. S erre nagy szükség is van. Egy fásult, közömbös, öntudatlan magyarság minden zsarnoki uralmat, pusztító hatású kormányzati rendszert szóltanul tűr, az öntudatra ébredt, az évszázados küzdelmekből tanulságot merítő magyarság egy demokratikus politikának legerősebb támasza leendő.

A magyar történelmi dolgok tanításával a már elmondottak mellett el kell érniük épen egy jobb kor s egy tisztultabb felfogású, fölvilágosodottabb, bátrabb, meggyőződésesebb nemzedék előállításáért, hogy növendékeink legyenek erős akaratúak, önértzetesek. Neveljük őket meggyőződésük mellett való szilárd helytállásra. Lelkesedjék a szabadságért, népjogokért, államunk szellemi, anyagi fölvirágzásáért. Az igazságnak, jognak legyenek szószólói, az elnyomottak védői, a zsarnokok megvetői. Tanulják becsülni a jobbágyivadékokat, a dolgozó milliákat, kiknek ősei az elnemzetietlenedés szomorú korszakaiban a magyarság fenmaradását biztosították. Érezzék szociális kötelességüket, munkálkodjanak erejük, tehetségük szerint a köz javára. Sohse tévesszék szem elől, hogy a kultúra igazi ideálja az alkotó, a fejlődést elősegítő munka.

De hogy a történelem a magyar haladás nagy érdekéből eleget tehessen e kívánalmaknak, változtatnunk kell az anyag beosztásán, más szempontoknak kell érvényesülni a kiválogatásnál. A minden rendszer nélkül egybehordott adathalmaz tanulmányának nincs semmi képző ereje. Nem ad semmi tudást. Nem az emlékezetei akarjuk az adatok bőségének tanulmányával erősíteni. Okosságot, belátást akarunk fejleszteni, logikus gondolkodást; tények, okok, okozatok gondos egybevetését, mérlegelését óhajtjuk elérni. Nevelni akarunk, az ifjú kedélyére, értelmére hatni fölvilágosítólag, ráakarjuk szoktatni, hogy ne fogadjon el semmit vizsgálat nélkül, míg annak alaposágáról meg nem győződik, történelmi érzéket akarunk fejleszteni, erősíteni. Mi szükség van e célok eléréséhez az uralkodók hosszú kronologikus rendben következő sorának, uralkodási évének, rengeteg kevésbé fontos események évszámának betanítására? A magyar történelmi eseményeket is bizonyos nagy korszakok köré kellene csoportosítani s kapcsolatba hozni világtörténelemmel, ahol csak az lehetséges, minde-

nütt inkább a tanulságok feltüntetésére, a kialakult eredményekre, következményekre utaljunk. Ez események okainak tárgyalásával rá kell mutatnunk, hogy minden korszak történelmi eseményeinek irányára az erkölcsi okok mellett az illető kor gazdasági feltételei vannak a legnagyobb hatással s ezt igyekezzünk korszakonként kimutatni. Ennek a kívánalomnak annál inkább eleget kell tennünk, mert megállapított dolog, hogy a múlt eseményei s a jelené között nagyon sokban hasonló gazdasági és osztályszempontok érvényesülnek s így a jelen küzdelmeinek megértését segítjük elő.

A legnagyobb fogyatékosága a mai történelmi oktatásnak az egyoldalúság, a politikai s hadi vonatkozások nagy részletezésű feldolgozása s a művelődési elemek hézagos, felületes ismertetése. A két rész közötti különbséget az utóbbinak a javára lényegesen meg kell változtatni. Sokkal nagyobb tért kell engednünk anyagi s szellemi művelődésünk fejlődésének s mai állapotának ismertetésére, hogy a haladás menetét nálunk s a többi népeknél tisztán láthassák a tanulók, mert az egyes államok s népek fejlődését leghelyesebben művelődési viszonyaikból lehet megérteni. Mennyivel tanulságosabb volna, ha a sok kevésbé lényeges uralkodó viselt dolgai helyett korának állapotát festjük meg, ha a társadalmi viszonyokat, a nép helyzetét, foglalkozását, a birtok eloszlását, az adózást, a nemesség s polgárság életmódját, a városok alakulását, gazdagodását vizsgáljuk; föltárjuk az ipar és kereskedés fejlődését, a céhek életét, szokásokat, a különböző erkölcsi fel fogásokat, az iskolaügyet, az irodalom, művészet, építészet nevezetesebb termékeit, a tudomány különböző ágainak fejlődését, kiemelkedő vívmányait, igazságszolgáltatást, találmányokat s azok hasznosítását, közlekedési eszközök tökéletesedését, gépek alkalmazását, nagyipar fejlődését, tőke s a munka harcát, stb. stb., tárgyaljuk.

Annyira kialakult már a művelt magyarság körében e kérdés körül a felfogás, hogy ezt hosszabban bizonyítani felesleges. A kialakult véleményeknek minden oldalról hangoztatott kívánságoknak formába öntéséről, megvalósításáról lehet csak szó. Egy ily szellemben megírt könyv kibocsájtása, ha momentán iskolai kézikönyvvé nem is válnék, igazi kultúrcelekedet volna, melyet a művelt magyarság, a haladás minden barátja a legnagyobb, legőszintébb méltánylással fogadna s bizonyára kellő támogatásban is részesítene. Itt, a dolog fontosságára való tekintettel kollektív munkára van szükség. A história tanárain a sor. Nekik kell cselekedni. Addig is, míg a történelem oktatásának ügye hivatalosan ez álláspont felé tereltetnék, míg helyesebb szellemű s földolgozású tankönyv fog rendelkezésünkre állani, bele kell vinnünk oktatásunkba a modern idők szellemét és azoknak a kívánságoknak, melyeket az iskolával szemben az ifjúság helyes irányú kiképeztetése érdekében támasztanak, eleget kell tennünk. A hivatásunkkal járó legszebb feladatnak, a gondjainkra bízott ifjúság nemezebb, fölvilágosodottabb, emberségebb szellemű, tervszerű nevelését e tárgy tanítása közben is minden erőnkkel, az ifjúság iránt érzett szeretetünk egész melegével kell munkálnunk. A lehetőség erre a mai keretek között is meg van adva. A tanár buzgalma, lelkesedése, ügyszeretete győzedelmeskedik az esetleges akadályokon, nehézségeken. A haladás minden barátjának meg kell tennie kötelességét az iskolában. Nem szabad egyetlen alkalmat sem elmulasztanunk, egyetlen történelmi eseményt elmellőznünk, mellyel fölvilágosító* lag hathatunk a fiatalságra. S ha a tárgyalásnál, az események mérlegelésénél mindent abból a szempontból vizsgálunk meg, hogy királyok, eszmék, események előbbre vitték-e az emberiséget, annak kisebb csoportját, szolgálták-e a haladás érdekét, növelték-e a tömegek boldogságát, a kultúra gyarapodását, akkor célunkhoz közelebb jutunk.

A jelen dolgozatnak csak az volt a célja, hogy a bevezető előadásnak a történetre vonatkozó részletét kíséresse, részletesebben kifejtse azokat az elveket, melyeket a nevelésben megvalósítani szükségesnek tartunk s nagy vonásokban rámutasson azokra az újításokra, melyek a modern történettanítás eredményessége szempontjából megvalósítást várnak. A rendelkezésre álló hely csak a vázlatos kidolgozást engedhette meg, így csak ujjmutatás akar lenni. A részletesebb kidolgozás, az anyag tanmenetszerű megállapítása, ama eseményeknek, dolgoknak, eszméknek, helyeknek tüzetesebb kijelölése, hol a progresszív gondolat megvilágítható, a művelődéstörténeti anyag egybehordása, megválogatása már későbbi feladat, amit a kitűzött céllal egyetértőknek közös erővel kell megvalósítani.

B. M.

